

Πολιτική των Επιχειρήσεων για το Περιβάλλον

Δημήτρης Μανιατάκης

Διευθύνων Σύμβουλος

ICAP Α.Ε.

Ελλάς

Τα περιβαλλοντικά προβλήματα βρίσκονται από πολύ καιρό στο προσκήνιο της επικαιρότητας. Τα τελευταία χρόνια μάλιστα η ευαισθησία του κοινού, των ειδικών επιστημόνων, των δημοσίων φορέων και των διεθνών οργανισμών έχει αυξηθεί. Το ζητούμενο είναι να προστατευθεί αποτελεσματικά το περιβάλλον, χωρίς όμως αυτό να έλθει σε σύγκρουση με την αναπτυξιακή διαδικασία. Αυτό είναι το βασικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η πολιτική της βιώσιμης ανάπτυξης.

Οι αποφάσεις που λαμβάνονται ή πρόκειται να ληφθούν, σε θέματα προστασίας του περιβάλλοντος, είναι ιδιαίτερα σημαντικές, τόσο για την παρούσα όσο και για τις μελλοντικές γενιές. Αν το περιβάλλον δεν προστατευθεί αποτελεσματικά και αν οι φυσικοί πόροι του πλανήτη εξαντληθούν, η ζωή στη Γη θα γίνει ανυπόφορη και η ίδια η υπόστασή της θα απειληθεί.

Για να ληφθούν όμως οι σημαντικές αυτές αποφάσεις υπεύθυνα, πρέπει οι αποφασίζοντες να έχουν υπ' όψιν τους όλα τα δεδομένα των προβλημάτων που ανακύπτουν. Αφ' ενός μεν τα στοιχεία και τις μελέτες που αναλύουν την τεχνολογική υφή των περιβαλλοντικών προβλημάτων, αφ' ετέρου δε τις οικονομικές τους συνιστώσες.

Είναι αναμφισβήτητο, ότι τα τελευταία χρόνια έχει σημειωθεί ραγδαία πρόοδος, σε ό,τι αφορά στις γνώσεις μας σχετικά με την τεχνολογική διάσταση των περιβαλλοντικών προβλημάτων. Παραδείγματος χάριν, η επιστημονική κοινότητα γνωρίζει σήμερα πολύ περισσότερα για τις αιτίες, που επηρεάζουν τις κλιματολογικές συνθήκες του πλανήτη, απ' όσα προ εικοσαετίας. Τα υποδείγματα προσομοίωσης που έχουν αναπτυχθεί, έχουν συντελέσει στην πληρέστερη κατανόηση του φαινομένου του θερμοκηπίου. Στην κατανόηση αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η δημιουργία, εκτεταμένων και λεπτομερών στατιστικών βάσεων δεδομένων, που επέτρεψαν την κατασκευή ρεαλιστικών υποδειγμάτων. Δεν θα πρέπει να λησμονείται όμως, ότι το περιβαλλοντικό πρόβλημα είναι πολυσύνθετο και ότι η τεχνολογική συνιστώσα αποτελεί μία μόνον υφή του προβλήματος. Εξ ίσου σημαντική, εάν όχι σημαντικότερη, είναι η οικονομική του διάσταση.

Είναι γνωστό, ότι οι λεγόμενες εξωτερικές οικονομικές επιδράσεις (externalities), που είναι συνδεδεμένες με τη χρήση των πιο κοινών φυσικών πόρων, οδηγούν στη μη αποτελεσματική κατανομή τους και δημιουργούν διάσταση μεταξύ ιδιωτικού και κοινωνικού κόστους ή οφέλους. Η διάσταση αυτή έχει ως αποτέλεσμα, οι τιμές της αγοράς να μην αποτελούν αξιόπιστους δείκτες της αξίας, που η κοινωνία αποδίδει σε προϊόντα ή παραγωγικούς συντελεστές, η παραγωγή και χρήση των οποίων σχετίζεται με διαδικασίες που υποβαθμίζουν το περιβάλλον. Το γεγονός αυτό δημιουργεί την ανάγκη να αναθεωρηθούν ορισμένοι θεμελιώδεις δείκτες που αξιολογούν τις επιδόσεις μίας οικονομίας, όπως το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν ή το Κατά Κεφαλήν Εισόδημα. Δημιουργείται επίσης η ανάγκη να συγκεντρωθούν λεπτομερή στοιχεία για τις περιβαλλοντικές δαπάνες των διαφόρων φορέων.

Στη συνέχεια θα επικεντρωθώ στα οικονομικά στοιχεία για το περιβάλλον και ειδικότερα στις στατιστικές για τις περιβαλλοντικές δαπάνες των επιχειρήσεων. Η συλλογή τέτοιων στοιχείων δεν έχει αναπτυχθεί με τόσο ταχείς ρυθμούς όσο οι φυσικές στατιστικές για το περιβάλλον. Η διαπίστωση αυτή ισχύει τόσο για την Ελλάδα όσο και για τις άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ICAP Ελλάς ΑΕ ήδη από το 1992 έχει ενδιαφερθεί για το περιβαλλοντικό θέμα στη Βιομηχανία. Διεξήγαγε δειγματοληπτική έρευνα σε τυχαίο δείγμα 170 επιχειρήσεων με σκοπό την επισήμανση των ρυπογόνων κλάδων, τον εντοπισμό των δραστηριοτήτων που σχετίζονται με το περιβαλλοντικό πρόγραμμα των επιχειρήσεων και την καταγραφή των δαπανών για το περιβάλλον, καθώς και τη διερεύνηση των αιτιών που οδηγούν τις βιομηχανίες στην εφαρμογή μέτρων για το περιβάλλον. Από την έρευνα διαπιστώθηκε, ότι μικρό ποσοστό βιομηχανιών δραστηριοποιείται σε περιβαλλοντικά προγράμματα, παρ' ότι πολλές βιομηχανίες δέχτηκαν την ανάγκη ανάληψης δραστικών πρωτοβουλιών, αυτές εν τούτοις αναστέλλονται, επειδή επιβαρύνουν το κόστος παραγωγής. Από τις απαντήσεις των επιχειρήσεων του δείγματος προέκυψε, ότι οι περιβαλλοντικές προτεραιότητες των επιχειρήσεων είναι η επεξεργασία των αποβλήτων (40,0%), η εκπαίδευση του προσωπικού (36,9%), η ανανέωση του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού (32,3%) η ανακύκλωση (25,2%) και η χρήση καθαρών τεχνολογιών (26,2%). Προέκυψε επίσης, ότι οι περιβαλλοντικές επενδυτικές δαπάνες αποτελούσαν το 1992 το 12,8% του συνόλου των επενδυτικών δαπανών.

Στα πλαίσια ενός ιδιαίτερα φιλόδοξου προγράμματος σε πανευρωπαϊκό επίπεδο, η Eurostat έχει προτείνει ένα σύστημα περιοδικής συλλογής οικονομικών στοιχείων για το περιβάλλον, το λεγόμενο SERIEE (Ευρωπαϊκό Σύστημα για την Συλλογή Οικονομικών Πληροφοριών για το Περιβάλλον, SERIEE στα γαλλικά). Το σύστημα αυτό επιδιώκει να καταγράψει τις περιβαλλοντικές δαπάνες των επιχειρήσεων, αλλά και δημοσίων φορέων. Αποτελεί έναν από τους δορυφορικούς λογαριασμούς του ευρωπαϊκού συστήματος εθνικών λογαριασμών, οι οποίοι έχουν δημιουργηθεί με τελικό σκοπό την αναμόρφωση των εθνικών λογιστικών συστημάτων.

Πρωταρχικό αντικείμενο του SERIEE στην παρούσα φάση ανάπτυξής του, είναι η κατηγοριοποίηση των δαπανών, που σχετίζονται με τη διαχείριση και την προστασία του περιβάλλοντος, σύμφωνα με τον τύπο της περιβαλλοντικής δραστηριότητας, τον τύπο και το φορέα της δαπάνης και τη χρηματοδότησή της. Τα επόμενα στάδια προβλέπουν τη διασύνδεση φυσικών και οικονομικών μεγεθών και τη δημιουργία πινάκων εισροών-εκροών.

Στην Ελλάδα η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία δεν έχει αρχίσει ακόμη να ασχολείται με το SERIEE. Η Eurostat έχει όμως αναθέσει στο Τμήμα Περιβάλλοντος του Πανεπιστημίου Αιγαίου την εκπόνηση πιλοτικής στατιστικής έρευνας που σχετίζεται με την πρώτη φάση της ανάπτυξης του συστήματος. Στο σημείο αυτό θα ήθελα να ευχαριστήσω τον Επίκουρο Καθηγητή Μιχάλη

Σκούρτο, που έθεσε στη διάθεσή μου τα μέχρι στιγμής αποτελέσματα της έρευνας.

Η έρευνα αυτή αφορούσε στην καταγραφή των λειτουργικών και κεφαλαιουχικών περιβαλλοντικών δαπανών των βιομηχανικών επιχειρήσεων. Για τον σκοπό αυτό επελέγη δείγμα από τους σημαντικούς από περιβαλλοντική άποψη κλάδους. Παρά τις δυσκολίες που συνάντησε η έρευνα, υπάρχουν ορισμένα ενδιαφέροντα συμπεράσματα, τα οποία συμβαδίζουν σε μεγάλο βαθμό με την έρευνα της ICAP που προανέφερα.

Κατ' αρχήν, το μεγαλύτερο μέρος των περιβαλλοντικών δαπανών κατά την πενταετία 1989-93 αφορούσε σε λειτουργικές δαπάνες και όχι σε επενδύσεις παγίου εξοπλισμού. Κατά μέσο όρο στην εν λόγω πενταετία, το μερίδιο των λειτουργικών δαπανών στο σύνολο των περιβαλλοντικών δαπανών των επιχειρήσεων του δείγματος ήταν 72,0%. Παρ' ότι το γεγονός αυτό οφείλεται εν πολλοίς και στην επενδυτική στασιμότητα που χαρακτήρισε την περίοδο αυτή, είναι εν τούτοις σημαντικό. Πιθανόν να υποδηλώνει έλλειψη ενδιαφέροντος για επενδύσεις προστασίας του περιβάλλοντος αλλά και έλλειψη καταλλήλου θεσμικού πλαισίου και κινήτρων. Η άποψη αυτή ενισχύεται και από το γεγονός, ότι από την ίδια έρευνα καταγράφηκε, ότι οι περισσότερες δαπάνες των βιομηχανιών αφορούν τις εκπομπές αερίων ρύπων. Ενδεικτικά αναφέρεται, ότι οι δαπάνες για το αέριο περιβάλλον αποτελούσαν το 65,8% των συνολικών περιβαλλοντικών δαπανών των επιχειρήσεων του δείγματος και οι δαπάνες για τα επιφανειακά ύδατα ποσοστό 23,3%.

Στην περίπτωση αυτή, λόγω της οξύτητας του προβλήματος και της ευαισθησίας του κοινού, το θεσμικό πλαίσιο είναι αρκετά αυστηρό και θέτει προδιαγραφές τόσο για τον τύπο του κεφαλαιουχικού εξοπλισμού όσο και για τις εισροές που χρησιμοποιούνται, π.χ. καύσιμα. Σε περιόδους μάλιστα αυξημένης παρουσίας ρύπων λαμβάνονται ακόμα και έκτακτα μέτρα όπως η διακοπή της λειτουργίας των εργοστασίων. Δεν είναι ίσως τυχαίο ότι η βασική μεταλλουργία και η τσιμεντοβιομηχανία εμφανίζεται, ότι δαπάνησαν τα υψηλότερα ποσά για την προστασία του περιβάλλοντος τα τελευταία χρόνια. Παρόμοια σχόλια μπορούν να γίνουν και για την περίπτωση της ρύπανσης των επιφανειακών υδάτων, όπου η ισχύουσα νομοθεσία είναι αρκετά αυστηρή.

Στα πλαίσια των ειδικών επενδύσεων του Ν. 2234/94, έχουν εγκριθεί επενδυτικά προγράμματα οκτώ επιχειρήσεων, έξι από τα οποία αφορούν στην προστασία του περιβάλλοντος και δύο στην αποσυρμολόγηση. Ειδικότερα η αξία των περιβαλλοντικών σχεδίων είναι 1,6 δις. Δρχ., ποσοστό 5,5% επί της συνολικής αξίας των ειδικών επενδυτικών σχεδίων. Οι επιχειρήσεις αυτές ανήκουν στους κλάδους μεταφορών, μεταλλουργίας, μη μεταλλικών ορυκτών, ξύλου και επίπλου και φαρμάκων. Η αξία των επενδυτικών σχεδίων που αφορούν στην αποσυρμολόγηση είναι 650 εκ., ποσοστό 2,2% του συνόλου. Οι δύο επιχειρήσεις ανήκουν στους κλάδους πλαστικών και τεχνικών έργων.

Ένα ελπιδοφόρο μήνυμα έρχεται από τα κίνητρα που δημιουργεί η προοπτική ανακύκλωσης τελικών, αλλά και ενδιάμεσων προϊόντων. Φαίνεται, ότι οι δυνατότητες που υπάρχουν για ανακύκλωση στερεών αποβλήτων δίνουν σημαντικά κίνητρα σε βιομηχανίες να προβαίνουν σε επενδύσεις που επιτρέπουν την αξιοποίησή τους. Η έρευνα του Πανεπιστημίου Αιγαίου βρίσκει ακόμα σε εξέλιξη. Περιμένουμε με ενδιαφέρον την ολοκλήρωσή της και την δημοσιοποίηση των τελικών αποτελεσμάτων της. Τα προβλήματα που προς το παρόν φαίνεται να αντιμετωπίζει είναι τριών κατηγοριών. Ήταν προβλήματα που συναντήσαμε και εμείς στην ICAP στην έρευνα του 1992.

Πρώτον, ο εντοπισμός των ρυπογόνων κλάδων από δειγματοληπτική έρευνα είναι αρκετά δύσκολος. Συχνά στον ίδιο κλάδο υπάρχουν ρυπογόνες αλλά και καθαρές βιομηχανίες. Συνεπώς, σε μία τυχαία δειγματοληψία μπορεί να χαθούν πολύτιμες πληροφορίες επειδή στο δείγμα δεν περιέχεται ικανός αριθμός ρυπογόνων μονάδων.

Μία λύση στο πρόβλημα αυτό θα μπορούσε να είναι η εγκατάλειψη της δειγματοληπτικής προσέγγισης και η απογραφή των στατιστικών δεδομένων της βιομηχανίας για το περιβάλλον στο σύνολό τους. Ασφαλώς είναι μία λύση που κοστίζει, αλλά όπως φαίνεται, έχει δώσει ικανοποιητικά αποτελέσματα στη Γερμανία και τη Γαλλία.

Το δεύτερο πρόβλημα, που είναι ίσως το σημαντικότερο, έχει σχέση με τον προσδιορισμό του ύψους των επενδύσεων για το περιβάλλον. Η δυσκολία έγκειται στο γεγονός, ότι πολλές φορές ο αντιρροπτικός χαρακτήρας μίας επένδυσης είναι ενσωματωμένος στον επιλεγέντα κεφαλαιουχικό εξοπλισμό, με τέτοιο τρόπο, που δεν επιτρέπει το διαχωρισμό του από το υπόλοιπο τμήμα της. Στις περιπτώσεις αυτές οι βιομηχανίες αδυνατούν να προσδιορίσουν το ύψος της περιβαλλοντικής επένδυσης, ακόμα και όταν είναι πρόθυμες να απαντήσουν. Ανάλογα προβλήματα υπάρχουν και με τις λειτουργικές δαπάνες για το περιβάλλον.

Δεν υπάρχει εύκολη λύση στο πρόβλημα αυτό. Φαίνεται ωστόσο, ότι η χρησιμοποίηση στοιχείων για τις λεγόμενες "τεχνολογίες αναφοράς" είναι δυνατόν να μετριάσει τη δυσκολία. Δηλαδή, εκτός από στοιχεία για το κόστος κεφαλαιουχικού εξοπλισμού με ενσωματωμένο περιβαλλοντικό χαρακτήρα, θα πρέπει να αναζητούνται στοιχεία για το κόστος παρόμοιων παγίων, τα οποία όμως δεν έχουν περιβαλλοντική συνιστώσα. Έρα η δαπάνη που αφορά αμιγώς στο περιβάλλον μπορεί να υπολογισθεί από τη διαφορά κόστους των δύο τύπων κεφαλαιουχικού εξοπλισμού. Αυτό είναι κάτι, που θα μπορούσαν να το κάνουν οι ίδιες οι επιχειρήσεις, εάν τους δοθούν τα κατάλληλα κίνητρα, π.χ. αυξημένες φοροαπαλλαγές για ένταξη κονδυλίων με περιβαλλοντική συνιστώσα σε ένα αναμορφωμένο λογιστικό σύστημα που θα προβλέπει τέτοια κονδύλια.

Τρίτο διαπιστώνεται μία σχετική απροθυμία των βιομηχανιών να δώσουν πληροφορίες για την πολιτική τους απέναντι στο περιβάλλον. Όπως ανέφερα ήδη, υπάρχουν και τεχνικοί λόγοι για την απροθυμία αυτή. Δεν πρέπει να λησμονείται όμως, ότι στο παρελθόν οι βιομηχανίες έχουν, άλλοτε δίκαια και άλλοτε άδικα, βρεθεί κατηγορούμενες ως οι κυριότεροι εχθροί του περιβάλλοντος. Αυτή η αντίληψη θα πρέπει πλέον να αλλάξει. Ήδη γνωρίζουμε, ότι για την ατμοσφαιρική ρύπανση στο λεκανοπέδιο της Αττικής βασικός υπεύθυνος δεν είναι η βιομηχανία, αλλά τα αυτοκίνητα και οι εγκαταστάσεις κεντρικής θέρμανσης των κατοικιών.

Θα πρέπει οι βιομηχανίες να αντιληφθούν, ότι η κοινοποίηση πληροφοριών για την περιβαλλοντική τους πολιτική βοηθά στην κατανόηση ενός σύνθετου οικονομοτεχνικού προβλήματος και άρα, συντελεί στην προώθηση αποτελεσματικών και ευέλικτων μέτρων προστασίας του περιβάλλοντος. Πιστεύω, ότι τέτοια μέτρα, απέχουν αρκετά από τη σημερινή άκαμπτη και πολλές φορές αναποτελεσματική πολιτική ρυθμίσεων και περιορισμών, που σε μεγάλο βαθμό οφείλει την ύπαρξή της στην άγνοια των φορέων της για τις πραγματικές διαστάσεις και συνιστώσες του προβλήματος.

Ο **Δημήτρης Μανιατάκης** είναι Διευθύνων Σύμβουλος της ICAP Hellas A.E. Σπούδασε οικονομικές επιστήμες στην Ελλάδα και στο εξωτερικό. Εργάστηκε στον τομέα Credit Analysis της CitiCorp, ενώ το 1969 δημιούργησε την Τράπεζα Πληροφοριών ICAP που σήμερα αποτελεί το μεγαλύτερο ηλεκτρονικό δίκτυο στην Ελλάδα, για υπηρεσίες πληροφόρησης επιχειρήσεων. Είναι μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου της Ένωσης Ευρωπαϊκών Επιχειρήσεων και Επιχειρηματιών και Σύμβουλος για θέματα πιστοληπτικής πολιτικής ελληνικών και ξένων εταιρειών. Έχει συγγράψει άρθρα σε οικονομικά περιοδικά και εφημερίδες και έχει εκπονήσει μελέτες για τη χρηματοδότηση και ανάπτυξη νέων επιχειρήσεων.